

ИЗЛАЗИ
четвртком и недељом

ЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНА

Прегилату примају све поште
у Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ВРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ :
Уредништву „Звезде“
Коларчева улица бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ.

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ :
Коларчева улица бр. 10.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

УРЕДНИК : ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 10 ПР. ДИВ.

СПОМЕНКА

Све бих хтео и желео :
Да су нешто ситна слова.
Што с' у fine нижу речи —
Мила зрна бисерова.

Ах, да њима китњастима
Ресим песме замедљане ;
Да се песме роје роје,
Лете, лете на све стране.

То ја желим кад се сетим
Сенке с твога чела бледа,
Коју баца прамен косе,
Па се врати ту огледа.

И чим хтеднем чудну жељу
Да у љупку песму ставим,
К'о за пакост, баш при томе
Ја стихове лоше правим.

Па се кидам што не могу
Слатку жељу да утолим,
И што мање том сам кадар,
Све те више, више волим !

Божа С. Николајевић.

ИЗ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ

КАПЕТАН КОЧА

— Миленко М. Вукићевић —

III

За услуге које је Коча учинио Немачкој, Јосиф II постави га за капетана, као и многе друге, који су били на челу хајдучких чета при ди-

зању народа у Србији као : *Радича Петровића, Марјана Јовановића* из Ланишта и многе друге. А да би Кочу истакао изнад других постави га за команданта над банатским добровољцима, као што је Михаљевић био постављен за главног команданта над добровољцима у Срему. Да је Коча заиста био постављен за команданта тврди Вурцбах у поменутом Лексикону кад каже *Kocsa Demeter Comandant des banatischen Freipartisten - Corps* (Коча командант банатског добровољачког корпуса).¹⁾

Поставши командантом банатског фрајкора одмах по објави рата пређе у Србију са 200 добровољаца и продре у дубину Србије на 15 сати даљине (*Tief hinein in's Serbische über 15 Stunden von der Grenze streifte er mit 200 Freiwilligen*).²⁾

Нападајући тако на Турке допре до Јагодине. И већ марта месеца беше очистио целу моравску долину од Турака. Број својих добровољаца беше удвојио. Имађаше већ 400 друга, ратника као огањ живи. Крећући се тако према Ђуприји ноћу између 17. и 18. марта нападне на један транспорт коморе, који је пратило 600 Јаничара. Јаничаре разбије, многе побије, многе нагна у бегство, а све, што ношаху заплени. Између осталог и један ферман од султана на пашу београдскога.³⁾

Марта 31. године 1788. ноће 400 Турака пешака и 800 коњаника из Јагодине у Београд. Коча сазна за то и са 400 својих четника удари на њих код чардака карауле (*Das Defilée bey Tschardake Karaula*) са свију страна изненада и тако страшно разбије и растера да су опет оставили цео транспорт хране и муниције. На бојном пољу остало је око стотину мртвих Турака, рањено преко 400, и остатак се разбеже и кроз шуму ухвати пут Ђуприји. Међу погинулима беше и дефтар (благајник) Коча заплени овде многа

¹⁾ Dr. Constantin Wurzbach, Biographisches Lexikon, Band XII, s. 199

²⁾ Ibid, s. 200.

³⁾ Ibid s. 200

кола с брашном, 200 коња и новаца.¹⁾ Од његових другова погинуло је овде само двојица, а двојица су рањени²⁾

Таман је свршио са овом победом, па се још није ни одморио, као што треба, а оно ево опет Турака. Њих 600 опет праћаше некакав транспорт хране и муниције. Они иђаху из Јагодине. Коча их предусретне тајно, оспе са друговима на њих велику ватру, поби половину, а међу њима и неке великаше. И овде као и у горе поменутој битци задоби многи плен, као красно оружје, турско скупоцено одело, 200 коња са драгоценим и скерлетом окићеним седлима, доста новаца, барута и олова. Своје ратнике одене у оно лепо и скупоцено турско одело, наоружа запљеним оружјем, снабде оловом и барутом, па доцније почну још жешће нападати и сећи Турке по друмовима, јер их ови нису могли разликовати од својих³⁾

Тако 3 маја 1000 Турака скупи се из Ћуприје и Јагодине, те пође за Београд. Коча причека Турке су својима код Бастресине (миолим Баточине), јуриши на њих, побије 65 Турака, остале растерају, али и он изгуби 38 својих друга, али за то заплени опет доста оружја и добрих коња. Остали Турци умакну у Јагодину, и ту остану да чекају помоћ из Видина.

Ова јунаштва Кочина, ови изненадни, брзи и смели напади толико зададоше страха Турцима да су га се бојали као живе ватре. Глас о њему и његовој храбрости продро беше чак до Стамбола града, и до великога везира. С тога му велики везир понуди преко својих људи 40.000 гроша, ако само одустане да не ратује за ћесарову ствар. Коча то не само да са поносом одби, него га то потстакне да још жешће гони Турке, но што је то до сада чинио⁴⁾ Наставио је и даље с поносом да се свети Турцима. Он је знао и раније да вреди, сад му Турци сами отворише очи те виде колико вреди и колики му је глас. То је голицало његов понос и његово честољубље. Он нападаше са жестином и смелошћу, која је задивљавала све. Он беше јако понесен славом својом.

После онога покушаја великога везира да га новцем одвоји од устанка и рада за ћесарову ствар, Коча се јако одликовао 2. августа извршивши један препад на Турке у Рашаничкој шуми (in der Raschanzer-Waldung). Ту је показао највише личнога јунаштва, јер испразнивши своје оружје, саломивши сабљу, залеташе се с толико смелости да голим шакама отимаше оружје од Турака и њиме их убијаше.⁵⁾ Овде је било Ту-

рака око 500. Убили су их преко стотине а остало растерали и запленили им 15 камила, 49 коња, 36 волова, 18 запрегнутих кола, 16 чадора и много оружје.¹⁾ Али ово беше и последње чувено и знаменито дело бесмртнога Коче капетана на овој — десној страни Дунава

IV

Докле је Коча овако храбро ратовао по Србији, прилике у Немачкој држави с оне стране Дунава променише се. Немачка војска на граници између Аустрије и Турске тако беше распоређена, да ју је било свуда, али за то свуда малобројна и слаба, те с тога ништа није могла да предузме одсудно против Турака. У првим сукобима Турци су то добро одмерили, и да им нису сметале многе устаничке чете по Србији, ко зна како би још прошла Аустрија у првим сукобима после фебруара месеца 1788. године.

Кад су у неколико осигурали везу између Ниша и Београда, они онда оставе одбранбени положај, па предузму да нападају. С тога скупе велику војску у српској Крајини и 7. августа огласи грмљава турских топова код Текије прелазак Турака у Банат. Немци се не осећаху јаки да дочекају турску војску те напустише Оршаву и Жупанек па се брзо повукоше Мехадији и Терегову. Напредак Турака тако је био одсудан, да код Корамника убише Немцима 1370 војника, отеше 13 топова, сав пртљак и профијант. Тако узмичући Немци стигну до *Карансебеша*. Ту је сам цар Јосиф II. довео главну немачку војску да стане на пут Турцима и да их сузбије од даљег продирања. Било је све готово за битку, чекало се само да се започне бој. Сад се цару учини да је боље да намаме Турке у равницу, па ту да их потуку, с тога изненада заповеди да се војска повлачи.

Војска се поче повлачити ноћу између 20 (9) и 21 (10) септембра 1788. Међу тим Турци су сазнали раније да ће се Немци повлачити. Њима су то јавили Власи, који су више волели Турцима него Немцима. С тога нападно Турци при самом одступању с таким брзином и јачином, да су немачки гренадири једва могли бранити карансебешки мост, докле војска пређе на другу страну реке. Турци запале Карансебеш, навале за немачком војском тако да их нагнају у дивље бегство. Сам цар Јосиф II. који је био у Карансебешу побегне са својим лекаром Бранбалом возећи се у колима са двојицом коњушара. Али наред војске захвати и њега, тако да није могао даље измицати, сиђе с кола узјаше на коња, и почне измицати, јашући. На скоро цар се нађе сам Лекар пао с коња, једног коњушара нестало, другог убили Турци. Цар удари споредним путем и сретне двојицу војника и упита их:

¹⁾ Голубица за 1842. књига IV. стр. 235—236.

²⁾ Годишњица IX. стр. 64.

³⁾ Голубица књ. IV. стр. 236.

⁴⁾ Wurzbach, поменуто дело књ. XII стр. 200.

⁵⁾ Wurzbach, стр. 200. — Космајка издање I. стр. 88.

³⁾ Годишњица IX. стр. 59.

— Познајете ли ме, војници?

— Познајемо те, ти си наш цар, одговорише они.

— Па лепо кад ме познајете, а ви хајте узате ме, и чувајте ме, па ћете од овог часа бити официри.

Али за кратко време па је нестало и ове двојице, а цар сам стиже у Лугош.¹⁾

V

Кад су Турци прешли преко Дунава у Банат код Текије, Коча се морао налазити негде у близини дунавској и њему није било непознато да су Турци прешли преко Дунава. Међу тим Турци су у исто време почели надирати и уз Дунаво са својом флотом. После битке код Дубова, и оне код Ветеринијеве пећине, где су се Турци задржали преко 20 дана почну продирати даље уз Дунаво и сувим и водом.

Коча беше прешао са својима на леву обалу дунавску, на аустријску страну, те је тамо опет четнички нападао и тукао Турке, особито после пораза карансебешког. Кад Турци продреше и поред Пореча Коча се онда са својим друговима намести у долини села Брзаске са преко 400 својих ратника. Ту је наумио да спречи Турцима прелаз уз Дунаво. Место, које је Коча заузео, беше теснац, којим река Брзаска пада у Дунаво. Видећи га Турци на том месту а знајући његово јунаштво још од раније, позову га више пута да се мане борбе, да се уклони одатле те да их мирно пусти. Он то одби. И последњи пут послаше Турци 6 парламентарара да га позову на одступање. После дугога разговора Турци му рекоше да их је послао султан да иду у Срем но да их он пропусти, а они му неће ништа учинити; осим тога да се не узда у Немце, јер су они побегли Темишвару. Коча и то одби, а за одступање немачке војске не хтеде им веровати, јер је знао да се у близини налази један одред немачке војске. Надао се, чим одјекне праска пушака да ће му Немци доћи у помоћ. Осим тога уздаше се у своју стару јуначку срећу. С тога се пусти у борбу са много јачом силом турском. Борба је била очајничка. С Кочом није било ни пуних 500 војника, а Турака врло много. Осим тога некакав Влах из села Брзаске проведе Турке неком стазом те дођу Кочи с леђа те тако оспу на њ двоструку ватру. Коча се као лав борио одбијајући непријатеља у оном теснацу с једне и друге стране. У најстрашнијем окршају, поред све невоље Кочине, поче још и киша падати. Борба је и поред тога настављена са највећом жестином. Турци наваливаху као бесни, осећајући своју бројну надмоћност над шаком Кочиних ратника. Услед кише у Кочиних другова закиснуше пушке и сад је у оном страшном метежу

¹⁾ Цео овај IV. одељак рађен је по К. Протићу. Годишњица IX. стр. 58. и 59.

севао само нож. Осам стотина Турака већ се валило по земљи натопљеној крвљу и кишом. Али и Кочина чета беше већ саломљена. Четири стотине другова Кочиних, четири стотине храбрих бораца паде јуначки, пошто сваки дивно замени своју главу. Још само летијаше по разбоју једна шака Кочиних јунака са њиме разгонећи на го миле Турке, али и њих снага издаде, та ко ће огромној сили одолети! Кочу капетана и још шездесет његових заосталих другова ухватише Турци. Одведоше повезане преко Дунава ка Текији и тамо их све живе понатицаше на коље..

Коча је био јуначки и мученичком смрћу отишао са овога света. Показао је своје народу како се за род бори и мре...

Све ово десило се по свој прилици друге половине месеца септембра 1788. године. Турци продреше уз Дунаво и ускоро за тим заузеше Панчево, Белу Цркву, Вршац и Темишвар.¹⁾

VI

Како је Коча први почео дизати у Србији народ на оружје, како је био чувен и пре рата, као трговац, и пошто се у бојевима са својом четом највише истакао, то је цео рат Аустрије и Турске од 1788. — 1791 познат у Шумадији под именом: „*Кочина Крајина*“.

Кочина чета беше најбоље уређена од свију чета у Србији. Она имаћаше и најбољу опрему и оружје. Она је била и најизвежбанија, јер не би узалуд остало у памети народа по Левчу и певало се:

„Војску купи Коча капетане

„Барјактара, црног калуђера;

„По барјаку положио браду

„Па он учи Србе у параду...“

Уз Кочу био је писар калуђер *Исаија* из Каленића. Да ли је и овај калуђер погинуо заједно са Кочом или не, не знам.

Коча је био средњега стаса, плаве косе и бркова тих, али кад се расрди, онда ни сам није знао колика му је снага. У борби се виђао разјарен као лав. Његова је борба била светла и знаменита, он је први покренуо народ из дугог сна, али не да буде свој, но под ћесаром. Коча је желео слободе народу свом, а ћесаровци да увећају своју државу и да умноже број радних руку у својој држави. Права мисао о слободи, о независној српској држави, о ослобођењу васцелог српског народа остављена је другом много силнијем, много снажнијем од Коче, који је ускоро за њим дошао.

Нека је слава овом славном српском јунаку, овом великом мученику за слободу српскога народа. Слава неумрлом *Кочи капетану!*

¹⁾ Овај је одељчић рађен по Wurzbach-у књ. XII. стр. 200. — Годишњица књ. IX. стр. 153—155. — Баталакина Историја Срп. Устанка стр. 58. Вуков Рјечник, под речју: *Кочин Рат*. М. Ђ. Милићевић. Поменик. Космајка I. издање стр. 89—90. итд.

ДВА ВОДЕНА ЦВЕТА

— *Сергије Нормански — Сигма.* —

— Ја нисам ботаничар, кнегињо, — одговори овај крова смех: — ја се веома мало разумем у цвећу. Него ја ценим старе пријатеље, нарочито кад су тако добри, као ви, кнегињо.

— М-р Каљачевски, наш млади научењак, — рече приказујући друштву лепога Енглеза: — он тек што се вратио из туђих крајева и пун је занимљивости. Је л'те да ћете нам све потанко причати, *mon cher*?

Даме опколише чувеног научара и почеше да ће ретају. Мушкарци опет, доста произвољно стадоше мерити професора од пете до главе. Њихови погледи као да су говорили: „каква ли је сад ово тица?“

Госпођице, што су играле на lawn-tennis-у, рекоше једна другој енглески: *He is very select indeed!* Оне, веселнице, држаху, кад се игра на lawn-tennis-у да се онда мора говорити енглески.

Друштво увећано једним новим чланом, који додаде лакају свој огртач, упути се у парк. Каљачевски се придружио дамама и приповедао им по што шта о америчком женскињу. Он је говорио лепо, мирно, покрети му беху елегантан одмерени. Опасило се одмах да је провео живот у лепом друштву и да је много видео. Кад су стигли близу парка, изишла је у сусрет кнегињи једна дама, висока и витка плавуша, у белој хаљини. Кнегиња јој пружи обе руке, поздрави је, па јој некако кроз смех, рече:

— Ах, драга моја *m-me* Зарецка! А ја већ пала у очајање, што вас не видим већ цели дан. Зар тако вала заборавити на своје пријатеље?

— Ја сам, кнегињо, помислила, да је ваш „пик-ник“ одгођен. Биће буре, као што изгледа, — одговори она.

— Хајдете, дакле с нама, мила моја! Идите омладини. Ви их све познајете, сем нашег научењака. М-р Каљачевски! Да вас прикажем нашој милој *m-me* Зарецкој.

Каљачевски коракну корак напред од своје даме пратиље, дебеле, *m-me* Агапове, која му је већ досадила наивношћу једне петнаестогодишње девојчице, па се поклони плавуши, посматрајући је некако зачуђено. Њему се учини као да је он ову даму већ негде видео, али њено име не казиваше му то. Она га посматраше од главе до пете нервозним плавим очима, и рече брзим грленим гласом:

— Ја сам пуно слушала о вама, и одавно желим да се с вама познам.

Он погледа у њу радознало, и они кренуше даље заједно.

— То ће вам, може бити, изгледати вулгарно, — рече она: — али, ја сам збиља много распитивала о вама моју другарицу, баронесу Котлерову. Њен је муж — ваш друг.

— Да, био сам заједно с њиме на универзитету, и заједно, заједно смо служили у војсци. После сам дуго био с њим у иностранству...

— Је ли истина да сте се сад смирили? — продужи она, гледајући га својим плавим очима испод спуштених већа, као да јој ово питање задаваше много муке.

— Кад већ знате, као што видим, све, — онда је истина, — одговори јој он, дижући полако обрве.

— Ви сте ми се променили много, — продужаваше она.

— Како, променио?

— Па, збацили сте са себе онај облачак романтизма. Ако ће! Млад научењак, до лудила заљубљен у певачицу, који је одбацио због ње и науку, и будућност, све, све; који се вере по Европи и по Америци, да би јој прибавио успеха; који постаје музички критичар, — и, разуме се, пристрасни критичар, — зар то није дока наше женске силе? Наука, ствараше ум, — све је само због жене, која нас дарује чешће презрењем него осмејхом? И ничим другим, осим осмејхом! Како смо ми жене завидел: њој, тој Капричиоли... чини ми се, да се тако звала? А сад, сад сте се, блудни сине, вратили дому родитељском...

„Ух, ала ова нема такта,“ — помисли Каљачевски и рече јој хладно:

— Може човек да оздрави и од најопасније бољке? После се љули чуде, како је то могло бити.

Она га посматраше плашљиво и њене се веће још већма опустише. Лице јој приметно задрхта лаког нервозном дрхтаницом.

„Ама, где сам је само видео, да ми је знати?“ — питаше сам себе Каљачевски, још једном бацајући поглед на црте нервозне чудновате жене.

— Она је само једна светска намигуша, — рече она. — Али код таквих, верујте има много искрености. Не срдите се, што више не ћу да говорим о таким дамама, ни о светлијим странама таквих природа, — додаде она са ироничним осмејом, показујући на део језера, што се блиста међу модрим јелама.

— Ја сам у вашој судбини видела много сличности с мојом... И ја сам се вратила родитељском дому и ја сам се такође разочарала. Али у вас је наука, слава, — а у мене само успомене, којих опет, ви немате; немате, их, јер ви, мушкарци, олако заборављате и најпријатније, најслађе часове свога живота...

Она је говорила дубоким, из прсију, гласом, са таквом искреношћу и болом, да је Каљачевскога још већма стало да мучи питање: где ју је он то само могао видети.

Пут их је довео до потока. На трави, међу високим јелама стајало је двоје лепе дечице — мушкарац и девојчица. Подаље од њих седеља је васпитачица, удубљена у књигу.

— Ах, да красне дечице! — кликну Зарецка. — Морам ићи да их пољубим!

И она брзо плахо, као каква младуница, отрча по трави потоку и спустивши се покрај дечице, стаде их гладити по глави, страсно љубити им од сунца опаљена лица. Каљачевски на једанпут осети неку нарочиту блискост према овој жени, коју је, као што му изгледаше, срео сада први пут. У оном страсном осећању, са којим је ова жена почела да љуби туђу децу, коју је са свим случајно

срела, он је прочитао једну страну њезина живота: несрећну удају, љубав без материнства, порушену срећу. Он предвиђаше да је и она, као и он, претрпела голем пораз.

Она устаде, поправљајући своје власи, и дође к њему на обалу. У лицу беше румена, а очи јој се сјајиле.

— А гле, воденога цвећа! — рече она. — Мило моје водено цвеће!.. Молим вас, м-р Каљачевски, узаберите ми један цвет!

Каљачевски, удубљен у решавање неког загонетног ребуса, некако се махинално нагну над пруд, дохвати палицом један цветак и извуче га из воде. Брзо га узе у руку и окрену се да га пружи Зарецкој. У овај му мах изгледаше она некако пружчија, него до мало час. Капа јој беше зиваљена назад, плава јој коса окружаваше лице, као нежни, бледи оквир, а очи јој пицајући гледаху у њ док јој он додаваше цветак. Њему уједанпут би тешко, скоро страшно! Он осећаше да се ближи нешто слатко, чудно, нешто што му је огрејало и оживело живот, али и нешто, што је у стању са истом брзином да ишчезне, са којом се и јавило. Он се сети нечега, што је давно, давно преживео. Сетио се прве своје љубави — пре двадесет година, сетио се тако јасно, као да је овога часа било. И под уморним цртама лепе плавуше, видео је он детињу прозрачну слику његове виле, коју је тако нежно љубио, и коју је већ давно сметао с ума.

— Њуша! Ано Константиновна! рече он дршћућим гласом. — Јесте ли ви то? Ја вас нисам познао!

— Јесте, ја сам иста она Њуша и сад, као и онда на Малиновци. А ви, ви сте мој бедни, мој мили Серјожа ви, — „наш признати научењаче!“ Зато ме и нисте по знали!

Он је ухвати за руку стисну је снажно и рече нетреним гласом: гледајући јој у очи:

— Ах, да је да су те успомене само на време угушене, да је да се поврате на ново, као што су биле, онако јасне, онако лепе и миле!.. Хоћете ли ми допустити да и сада, као оно негда, наберем за вас воденога цвећа? Хоћете ли?..

— Нис!.. — рече — она прислонивши прст на уста. — Не треба све на једанпут!.. Него, да идемо осталом друштву, наше осуство можда ће пасти у очи. Пружите ми руку, мој мили, мој драги Серјожа, па да идемо, да их потражимо.

Када су стигли у друштво, раговарајући, као бајаги о нечем сасвим обичном, даме су се злобно смешиле.

— Што јесте, јесте: научењаци имају сродне душе — рече грофица Валендорфова.

— Како ви то мислите, ma chère? — запита је кнегиња.

— Па тако, што и не опажају како их други пажљиво мотре...

Професор вам је, јамачно, држао какво занимљиво предавање? окрену се она Зарецкој.

— Јесте, Марија Александровна, — одговори ова с веселим осмехом: — м-р Каљачевски ми је приповедао много занимљивога о воденом цвећу. — И она гледаше у њега тако светлим очима, да је он замислио себе гимназистом, као пре двадесет година.

— Свакако и водено цвеће спада у ред тајнобрачног биља? — подугласно запита Кнегињу Жорж Ватраксин. Она га матерински погледа, и попрети му прстом.

Весело се друштво за тим упути у дворца и не сумњајући да су два водена цвета: један што је давно већ иструнуо, и један што је мало час узабрат, могла, невиљивим нитом, да споје два давно растављена живота.

С руског *Ник. Николајевић*

ПРОФЕСОР ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА

— Leon Crrellepois —

Господин Параван виче гувернанту.

— Викторија! Викторија!.. То је ипак.. Та Викторија!

— Шта желите? — упита ова.

— Ах! Дакле сте се најзад решили да се одзовете. Одакле долазите?

— Тек сам сад пошла да купим ону енглеску књигу за госпођицу.

— Какву књигу?

— Не знам, господине.

— Како не знате?

— Па учим ли ја енглески?

— Имате право, то моја кћи учи. Племенита идеја што је се баш сад сетих... У данашње време мора свака госпођица знати две ствари: „пијано“ и „енглески“: пијано, да разведри суморне мисли своје мужу, а енглески да може рећи: „yes.“ — Колико је сахата?

— Девет, господине.

— Девет.. Мислим да ће скоро доједрити господин Цексон, професор моје кћери.

— Доједрити?

— То је енглески израз а значи, доћи.

— А тако!

— Је ли умала моја жена?

— Јесте господине.

— А кћи?

— Баш се сад облачи.

— Добро. Јесте јој казали да за данас добро научи лекцију.

— Нисам, господине.

— А ја сам вам то наредио како ми се чини!

— Можете ми одмах отказати службу, али вам велим: од кад госпођица учи енглески у кући је прави дар-мер! Ја... ја све заборављам!..

— Викторија! Викторија!.. Пазите!

— На све сам спремна.

— Дајте ми капут.

— Ево га, господине.

— Чини ми се неко звони; идите отворите.

— Идем господине.

— Ама пазите за Бога, мало што не срушисте сто.

Кад она оде он рече:

— Мало је бесна, али ћу је ипак задржати; добре је нарави, а после још нешто: не лудује за овим Зуа-

вима. Од како се у Паризу настанио један батаљон тих „пустињских синова“, настала је права беда: гувернанте излудеше за тим несрећним Арапима!

Викторија се врати.

— Господине, дошао је г. професор.

— Добро... нек уђе у залив. Отидите те известите о томе и мој плод.

— Какав плод?

— Моју кћер, лудо!

— То је опет какав енглески израз. Право да кажем, ја већ не знам шта ћу.

Уђе професор Џексон.

— Господине Параване, слуга сам понизан! — узвикну он улазећи.

— Будите уверени, господине да ми је веома мило што вас видим.

— Зар је наша ученица болесна?

— Није, хвала Богу! Ето је за неколико тренутака. Изволите сести.

— Think you, sir?

— Шта кажете?

— Кажем, хвала, господине.

— А тако! Врло сте добри. Бисте ли што јели?

— Хвала, сад сам ручао.

— Ах, ево моје кћери.

— Добро јутро, оче, — рече кћи улазећи, па се окрете господину Џексону и оборивши очи рече: Господине Џексоне..

— Госпођице...

— Хоћете ли дакле почети? упита г. Параван.

— Ја сам готова.

— Да вам не сметам?

— Напротив.

— Знате, радовао бих се да летимице уловим коју реч. Тим би стекао међу познаницима у кафани поштовања. Скоро сав свет говори енглески,

— То је истина.

— То је већ код нас ушло у обичај. У моје време на то се није ни мислило. Шта више, усуђујем се рећи — и мрзиди смо тај језик. Видите, морам вам признати, г. Џексоне, ви сте Енглеz; мени би било веома жао да вас увредим али, ваши су земљаци од вајкада непријатељи наше лепе домовине.

— Извините, али ваша лепа домовина већ нах је то вратила.

— Хтели сте ваљда, да вам за ваша непријатељства заблагодаримо!...

— Не, али....

— Но, па добро! уплеге се кћи — Сад ћете ваљда за време мога часа расправљати ваша политичка питања! Ако мислите да ћу тако што год научити....

— Допусти, кћери, рече г. Параван — ја браним част твоје домовине.

— Госпођице, ја браним опет своју домовину!

— Ја дакле да идем.... рече госпођица.

— Једном речи г. Џексоне: Енглеска је нашу Девујку Орлеанку....

— Је ли то баш доказано?

— Како? нећете наћи ни једног детета које то не би потврдило!

— То је био рат по правди и правници.

— Рат по правди и правници па спалити слабу жену! А кавалерство, млади пријатељу, ништа доуго него кавалерство иште....

— У рату нема кавалерства! Та нам је девојка убила десет хиљада људи.

— Да ли је то баш доказано?

— Нема живе душе која то не зна!

— Узмимо да је баш и побила; ја вам то признајем.. али то су били људи, који су се могли бранити, а она је напротив..

— Но?

— Жена! Помислите, млади пријатељу, жену живу спалити. Да је било мрве кавалерства оно би се противило томе варваризму.

— Кавалерство! То је лако рећи! Ви бисте то исто учинили што и ми, ви...

— Ја?

— Да, ви!

— Не! Мене познају сви! Цео Париз зна да бих волео да ми се и ноге и руке одсеку пре, него што бих учинио такво злочинство!

— Тако се то обично каже. Али кад се већ човек умеша....

— Млади пријатељу, у тим речима назирем ја неку врсту поруге.

— Девет и по часова! — рече кћи. Хоћу ли ја учити или ићи?

— Имате право, госпођице — рече г. Џексон. — Ја сам овде да предајем а не да расправљам политичка питања. Где смо стали прошли пут?..

Г. Параван узвикну јаким гласом:

— А Св. Јелена, млади пријатељу?

— Каква Св. Јелена?

— Наполеонова Св. Јелена! Сад ваљда нећете рећи да сте радили као народ који себе поштује.

— Онда су сви били настали да се Европа ослободи дрског освајача.

— А издаја?

— Каква издаја?

— Је ли то оно што сте обећали оном великом човеку?

— Ама шта смо му обећали?

— Младићу, пазите! Сувише сте раздражљиви. Непажња према човеку који вам плаћа пет динара за сахат..

— Ваше речи могле би имати и последица.

— Биће да се варате, господине. Ви сте први који сте то приметили.

— Зар сам ја крив што ви нисте умели сачувати оно што сте освојили?

— Јест, ви сте криви! Ваша издаја!

— До врага, каква издаја?

— Издали сте великог човека и Француску. Видите, Пит је крв што сте осрамоћени пред целим светом.

— Господине! Пит је био велики министар!

— У Енглеској нема великог министра!

— Но, то је већ лудорија!

— Лудорија! Ви велите да ја говорим лудорије!

— Праву лудорију!

— Ја? Параван?
 — Били ви Параван или ма ко! Боље да идете спавати него да лупате којешта!
 — Напоље, господине!
 — А моја лекција? — запишта кћи.
 — Мир! Твој отац говори! Напоље!
 — Опростите, али најпре ми платите.
 — Пошљите сутра рачун па ће вам се исплатити.
 У Француској су, господине Енглезу, поштени људи. Напоље!
 — Добро, идем! Мислите да је то неко задовољство давати лекције у кући у којој живе и такве суклате!
 — Суклате. Кога ви зовете тим именом?
 — Вашу кћер заиста не.
 — Онда мене! Господине, да ми је сада двадесет година, ви би за два сахата били лешина.
 — Којешта!.. Смирено се препоручујем Госпођице, будите уверена да ми је веома жао, али и моје стрпљење има граница. У осталом, ви имате толико способности да бисте једва за пет година могли енглески рећи: „добро јутро.“ Боље да се за раније манете тога!.. До виђења!
 — Ох, оче, он оде!
 — Шта рече? Несрећнице, да се ниси заљубила?
 — Чини ми се....
 — Ти Енглева заволела! Нека се кућа од пет спртова сруши на моју главу, али никад, никад, никад се неће здружити лепа Француска са перфилним Албионом!

ГОСПОЂА ВОЛТЕР

Већ се говорило: како је то љубавни пар, који не осећа љубав. Путујући једном сама, њој је било досадније но у Паризу, и она признаје председнику, да по кадкад чезне за његовим друштвом, а казује му и зашто, „са овим немислим никакву пријатност да вам кажем, него хоћу да вам дам само један геометриски доказ;“ мислећи на односе између Волтера и Маркизе Ди Шателе, за које је Хенол врло zgodно казао: „он кује стихове, она црта троугле.“ А пре свију чује се глас Зудијете, веселе Млечанке која Русоу вели, „остави љубав, и учи математику.“

Око 1750 год наступа прекрет у животу Ди Дефан, она хоће да оснује салон, и то са рачуном. Прима мити цео Париз измеђ четири зида, кошта новаца, а она није баш тако богата. И сад пошто јој је муж умро она је располагала са приходом од 25.000 ливара, увек повелика сума за тада, али ипак мала спрам онога што се жели. И при оснивању салона било је борбе између духа и новца. Она се најзад одрече разметљивих свечаности, и позиваше двапут недељно своје пријатеље на вечеру. Поворниште је почињало у 3 часа по подне, и до 5 је се свршавало, оно је тада било искључиво задовољство за људе који ништа не раде. У 5 часова почињале су посете Five — o — clock, као и данас. Вечеравало се није доцније, но што се данас у Паризу руча. Забављање је било непрекидно, али при свем том после вечере било је мирних углова у соби, где се вист играо. Стањ г-ђе Ди Дефан био је у женском манастиру светог Јосифа. И то је био знак времена, манастири су имали пуно празних простора, које су радо давали под најам дамама које су биле саме, и оне су ту становале јевтино, а при том биле су поштеђене од оговарања!

Скромно или не, то не чини много. Неверовање маркизино са свим је удобно становало у манастирском гњезду, њена слободоумност стајала је под непосредном заштитом цркве, и обоје су се лепо слагали. Зграда још постоји, само се кираџија променуо; под кровом некакањег женског манастира, налази се сад француско војно министарство, и где су некад духовите препирке биле, ту се сад срачунава страховито дејство праскавог оружја....

Неколико година било је све добро. Маркиза је изгледала у кругу духовитог и веселог друштва, као подмлађена, рекао бих нашла је „лек против досаде“, што је целог века тражила. Али јој се приближаваше зла коб, она постепено губљаше вид, и у скоро не виђаше више, она је била, као што сама говораше затворена без наде на помоћ у „доживотан затвор слепоће.“ То беше страховита судба, увећана још и тим, што је снашла жену, која је до тада била научена да од ноћи прави дан, и која ништа више није мрзила до таму, мир и самоћу. Како се сад може ратовати противу дугог времена, кад јој је најбоље оружје одузето, и њене светле очи угашене, — а оне су биле баш најзначајније и најизразитије? Дуго година помагала је се дамом која јој је правила друштво. Госпођица Леспинас ступи код ње и допадне јој се, она беше млада, истина не тако лепа, али духовита, карактером противност маркизи, пуна горуће страсти, склона за романске сањарије, и спрам људи који су одлазили и долазили к маркизи, није била баш тако равнодушна. Стара госпа временом опази то, и љубомора направи слепицу видовитом. Издајом једног слуге сазнаде она да је госпођица удесила неку врсту споредног салона, сад раније но што су господа одлазила маркизи, скупљали су се у соби госпође „дугарице“. Чак и господин Хенол увлачио се кришом у ова ћеретања, која су била посећенија но званични five — o — clock. Маркиза сазнавши за то, лепо побесни, и г-ђица Леспинас би смест најурена из куће. А она знате ли шта је урадила? Основала је други салон, којим је конкурисала. То беше јаван рат. А како зато требаше новаца, а она их није имала, то су се постарале добре пријатељице Г-ђе Ди Дефан са прилозима: г-ђа Жофрен давала је годишњу помоћ од 3000 динара, Маршаловица Луксенбург меблирала је стан. Један део сталних гостњу из Јосифовог манастира, вођен Даламбером пређе к њој, а Грим расписом позва у име Леспинасове Енциклопедисте у нови салон, не да једу, јер за то немашаше средстава, већ да сварују. Ова жестока утакмица, имала је и нечега комичног. „Госпођа Волте“ бочила се са „госпођицом Даламбер“.

Већ смо у 1765 години, маркиза Ди Дефан је стара жена од 68 година, слепа, зловољна седи она у својој наслоњачи, поред ње остарели председник, некадањи l'amant en titre, сад 80 година стар. Она слепа, а он глув. Страсти ова жена није имала никад, већ не тиња ни једна жишка више под пепелом, тако се бар мисли. Али наједанпут избија пламен, и, догађа се нешто нечувено, жена која у добу свога пролећа, лета, па и јесени, никад није осећала љубав, сад као седамдесетогодишња старица заљубљује се, и збиљски се заљубљује. Сви

осећаји, које је она целог века избегавала, које је код других исмевала, кудила и ругала се, наједанпут избише из њене збабурене душе, као усијана лава. И ко је то чудо, то жалосно и одвратно чудо, створио? Један Инглеа беше дошао у Париз, *Хорац Валаол*, син чувеног министра врло образован човек, стар 48 година, мајстор отменог живовања, још окретнији од париских кавалера, паметнији и духовитији од свију што их је било на Сени, а ладчија од сваког француског студента. Њега видети, шта више њега слушати — пошто је била слепа, — слушати звук његова гласа, — и њено старо срце било је освојено. „Ја сам тринаест година стара,“ пише му она. Све што је време као лед покрило и чамало, то је се сад пробудило; најскривенији мускул њеног бића био је узбуђен у присуству обожавањаног човека, гутала је његове речи; она га није видела али га је она осећала у суштини, баш као да га гледа, уво јој је било око, она га је видела прстима што његову руку додириваху, из свију њених порв вирио је поглед. Разуме се, реч пријатељство служило је као маска, изванстрах од изјављивања љубави, остао јој је још од оног доба, кад је „на своју наклоност изјављивала у виду геометриског доказа. Она покушаваше да се игра са осећајима. „Морам себе да нагнам, да Вам лепо Француски не кажем, шта ја мислим; тако, ја Вам талијански велим, једно Т, једно i, једно а, једно m, једно о — Ti amo. — Она пробира старачким рукама слова љубавне азбуке, да би све шалом заодела. Али у ствари њој је то горка збиља, она љуби под седим власима, љубав ју је спопала као бесна животиња, која се баца на своју жртву, in me tuens tota Venus....“

Свет по нужди трпи изигравање заљубљеног старца (tetea), — али једној заљубљеној баби свет се подсмева, и један део тих подсмеха пада и на личност љубљену. Валпол је то добро знао, и ту се он показао французастији од сваког Француза: подсмева се бојао као смрти. Кад се вратио у Инглеску добијао је он од маркизе најватренија писма; — али он је на сваки жмируцави пламичак редовно одговарао ладном водом. Ништа није чудноватије од ове преписке између ватре и воде. Инглеа је познавао Француску, *оч је знао да у Версалу сели краљ, коме за дручком црни кабинет вноси све тајне*; и с тога је њему и његовој инглеској гордости и сама помисао била тешка, да ће његова и маркизина писма бити приложак за увесељење Величанства. У колико је она више наваљивала, у толико се жешће он опирао, често пута није ни одговарао на писма, претио је раскидом, она је ипак молила и преклињала, увијала се и извијала пред њим толико, да је најзад његова питања природа преовладала, јер под ладном површином куцало је топлије срце, те због тога није се могао узек да бори са успехом. Тако се дуго година гонише обоје: она увек ватра и пламен, а он опет готов да гаси. Тек је смрт прекинула ту грозну игру. Она је умрла 1780 године, у својој 84 години, готово полу глува, и поллегла љубави, она, која је увек љубав оспоравала, и то је била њена несрећа, управо њена казна.

Разуме се, да је после њене смрти и њен салон растурио се; све шарене тиге одлетеше из кафеза којекуда. Приближавало се озбиљно доба, људи не мараху више за њаскање и вечере. Напомињемо, да је друштво које се скупљало у прошлом веку у тим монгоцењеним салонима, било до сржи покварено, и заслуживало осуду светске историје. Једно се не може тим салонима одрећи: што су у њих улазити људи велики духом, те су тако доприносили сваки на свој начин, да се сиђе са

хиљадугодишње стазе, отварајући пролаз мислима слобде и једнакости, и дајући духу духовно.

превео Д.

БЕЛ. ИЗ КЊИЖЕВНОСТИ

Добили смо на приказе ове листове:

Уздачица, илустрован лист за омладину уређује А. Станојевић професор у пензији. Издање Дворске књиж. Мите Стајића.

О самом листу проговоримо коју доцније док видимо још који број; за сад само можемо рећи да му је садржина разноврсна а штампарска израда лепа и укусна. Цена му је за Србију 6 динара годишње а за иностранство 3 ф. а. в.

Градина лист за забаву, поуку и књижевну критику. Излази у Нишу 1 и 15 сваког месеца. Уредник: Милан Банић професор. Цена 10 динара за Србију, а 16 за иностранство годишње.

И о овом ћемо листу рећи доцније коју више док се отпочети радови у њему сврше.

ОДГОВОРИ АДМИНИСТРАЦИЈЕ

Таси Проданоцику Ваљво Хвала, учиниће се све по твојем налогу. Наћи ће, вере ти, Драгишу и припитај шта ми се он уленио? Нека пожуре. Поздрав од свију.

Ст. Корићу цар. Забрех Хвала ти, драги Стевчо! Знао сам да стари пријатељи вреде, а то си ти и овом приликом доказао. Све ће се учинити по твојој наредби. Сви те поздрављају.

В. Симићу Шпанки. Примео сам враћене бројеве, али писма још не добих Хвала ти на заузимању. Поздрав.

ОД АДМИНИСТРАЦИЈЕ

Молимо пријатеље којима смо послали „Звезду“ на растурање да нас известе колико је који растурио. Нерастурене бројеве нека нам о нашем трошку врате натраг.

НЕДЕЉНИ РЕПЕРТОАР.

Четвртак, 13. јануара: *Мило за драго*, комедија у пет чинова по немачкој новели, написао Д. Врзак.

Петак, 14. јануара. Дневна представа: *Цандрићев муж*, комедија у три чина од Јована Ст. Поповића. — Вечерња представа: *Тодор од Сталаба*, трагедија у пет чинова, написао Милош Цветић.

Недеља, 16. јануара: Дневна представа *Вилхелм Тел*, драма у пет чинова од Фр. Шилера, превео с немачког Спирос Д. Которанин. — Вечерња представа: *Пшичар*, оперета у три чина од М. Веста и Л. Хелда Музика од Карла Целера.

Садржај: Споменак (песма) — Капетан Коча — Два водена цвета — Професор енглеског језика — Г-ђа Волтер — Бедешке из књижевности — Репертоар

Власник Ст. М. Веселиновић. — Штампарија С. Хоровица. — уредник Јанко М. Веселиновић